

САЙИД ҚОСИМИЙНИНГ «ҲАҚИҚАТНОМА» ВА «САДОҚАТНОМА» АСАРЛАРИ ҲАҚИДА

Сайид Қосимий XV асрнинг биринчи ярмида ўзбек дидактик дostonчилигининг ривожланишига муносиб ҳисса қўшган шоир.

Шоир Қосимий Мовароуннаҳр ёки Хуросонда темурийлар сулоласидан бўлган Султон Абу Саид Мирзо (1451—1469 й) ҳукмдорлиги даврида яшаб ижод этган истеъдодли сўз усталаридан бири.

Қосимий меросининг ҳозирги кунда бизга маълум бўлган ягона қўлёзма нусхаси Ҳиндистоннинг Рампур шаҳридаги Ризо кутубхонасида сақланади.

Унинг маданий мероси ҳақидаги илк маълумотларни 1977 йилда профессор Ҳамид Сулаймонов томонидан Ҳиндистонга уюштирилган археографик экспедиция материалларида учратамиз. Қўлёзмадан олинган фотонусхалар шоир мероси ҳақида тўлиқ тасаввур беради.

Қўлёзма тўпلامдан шоирнинг қуйидаги асарлари ўрин олган: «Мажма ул-ахбор («Хабарлар тўплами»), «Гулшани роз» (Сирлар гулшани), «Ҳақиқатнома» ва «Садоқатнома»дир. Бу қўлёзма нусха 1634 йилда Муҳаммад Содиқ Мунши томонидан кўчирилган. 1979 йилда Қўлёзмалар институтининг навбатдаги археографик экспедициясидан Сайид Қосимий асарлари мажмуасига кирган «Гулшани роз»нинг яна бир қўлёзма нусхаси топилди, бу қўлёзма XIX аср охирида кўчирилган.

Мажмуадан ўрин олган Қосимий асарларининг умумий ҳажми 4468 мисрани ташкил этади.

Ушбу тўпلامга киритилган Сайид Қосимий асарлари биринчи маротаба ҳозирги замон ўзбек ёзувида нашрга тайёрланиши, совет китобхонини XV аср ўзбек дунёвий адабиётининг энг нодир ва энг гўзал бадиий намунаси билан яқиндан таништириш имконини яратади.

ҲАҚИҚАТНОМА

МУНОЖОТ

...Ки, туркий бирла назм этсам китобе,
Анинг ҳар ҳарфи бўлса фатҳи бобе.

«Ҳақиқатнома» қўйсам онинг отин,
Баён қилсам бурунқилар сифотин.

Маъоний дуррини оламга ёйсам,
«Муҳаббатнома»нинг баҳринда айсам.

Жаҳонда боқий қолса яхши отим,
Ниёзу дарду сўз ўлди сифотим.

Манга умри азиз этса вафое,
Ажалдин тегмаса жавру жафое.

Эранлар ҳиммати дастгир бўлса,
Ниёзи дил қабули пир бўлса.

Еяйин элга сўзнинг гавҳарини,
Тузайин назмий туркий дафтарини

Манга қилса мадад лутфи илоҳий,
Дуойи шому оҳи субҳигоҳий.

Қамуғ ҳожатларим бўлғай ижобат,
Қилибман жону дил бирла инобат.

ДАР БАЕНИ НАСИҲАТ ГУЯД

Ҳақиқат гар эурсан толиби роҳ,
Ажаб бирла оёқ бос бўлғил огоҳ.

Қароқчилар баче кундуз каминда
Турубтурлар ясору ҳам яминда.

Даме гафлат била урсанг билурлар,
Равон қасди дилу жонинг қилурлар.

Эранлар руҳидин дарвеза қилғил,
Бу нафси дун бутини реза қилғил,

Чу билдинг дунёни йўқтур вафоси,
Анга етмаски, сен тортсанг жафоси.

Қадам тузлук била қўй ҳақ йўлинда
Қи, анқаб қолмағайсен ғам чўлинда.

Сулаймон қанию тахту сарири,
Асосу хотаму мулку вазири.

Кўзунгни яхши очиб бир назар қил,
Мусоҳиблар мазорина гузар қил.

Етурлар қабр ичинда бо дили зор,
Дуойи хайр учун мажруҳу афгор.

Алардин ибрат ол, эй марди оқил,
Улимдин бўлмағил бир лаҳза ғофил.

Саҳою марҳамат бўлса сифотинг,
Жаҳонда боқий қолғай яхши отинг.

Ки будур шевайи мардони раҳбин,
Кўрарлар барчадин ўксукрак ўзин.

Бу сўзни Қосимийдин ёд олғил,
Яна бир ўзгача бунёд солғил.

ОҒОЗИ ҚИТОБ

Саҳарким, урди дам султони ховар,
Йширди пардаи нилийда ахтар.

Ҳабаш мулкини олди Рум шоҳи,
Насиб изларга бўлди муру моҳий.

Хароботи муғондин бесарупо,
Келур эрдим чиқиб сармасту расво,

Манга бу ақли муршид бўлди ҳамроҳ,
Айитди лутф этиб, эй ёри дилхоҳ.

Қачанға тегар ушбу хоксорий,
Азиз ўзингни қилма нафс хори.

Умр савдосида не восил этдинг,
Зиёну судидин не ҳосил этдинг.

Керакса давлати дунёю уқбо.
Замоне бўлмағил беёди мавло.

Ки будур маънийи асли иродат,
Инобат қилсанг этсанг таркиодат.

Замоне хидмати маъбуд қилсанг,
Тавофи Қаъбайи мақсуд қилсанг.

Майу ваъза они даржўш қилди,
Насиҳат жомидин мадхуш қилди.

Чу таъсир этди жонға сўзу дарди,
Риёзатдин юзум кўлтарди гарди...

Кўнгулнинг каъбасини кўр зиёда,
Ки отлиғнинг ишин қилмас пиёда.

Чу ман қилдим тавофи каъбайи дил,
Манга кашф ўлди ҳал ушбу масойил.

Ки аввал одамийнинг аслидур хок,
Тақи ўту елу сув ила идрок.

Яқин бўлдики, недур қору бори,
Ҳама умрунг насиби оҳу зорий.

Ниёз сен андин этарсен бақони,
Равонроқ тут бурун роҳи фанони.

Ки хушдур ушбу йўлда хоксорий,
Дили гамгину оҳи сарду зорий.

Нетайим нимаимни билмас эрдим,
Замоне йиғламоқдин турмас эрдим.

Гузар бар олами жону дил этдим,
Макону ломаконда манзил этдим.

Манга айну-л-яқин бўлди бу асрор
Ки, ҳар бир заррада анвори ҳақ бор...

БОБИ АВВАЛ

Худованди жаҳон тавфиқ берса,
Қўлинга давлати таҳқиқ берса.

Қилур хуни жигар бирла таҳорат,
Этар вайрон кўнгулларни иморат.

Ўзиндин мўрини озор қилмас,
Дилини хастаю афгор қилмас.

Саховатни қилур ўзига одат
Ки будур шевайи аҳли саодат.

Кўрар ўзидин ортиқ ҳар кишини,
На билсун ҳар киши онинг ишини.

Бошин ўйнар эранлар хизматинда,
Ки тобса обрў ҳақ ҳазратинда.

Эранлар жону боши дармиёндур,
Қачон эрман деган дарбанди жондур?!

Наким десанг келур аҳли саходин,
Қилурлар жон фидо меҳру вафодин.

Аларга Қосимий бозанда бўлгай,
Камина зархариди банда бўлгай.

* * *

Алийи Муртазо шоҳи диловар,
Имоми барҳақ ул соқийи кавсар.

Миниб дулдулини ул кунлардан бир кун,
Ўйудин сайр этарга бўлди берун.

Кўрунди олниндин гарду губоре,
Ичиндин чигди бир ёлғуз суворе.

Анингдек девфеъле аждаҳое,
Сулаймон бандидин топмиш раҳойй.

Ҳавола қилди шаҳга тийғу гурзин,
Ки шаҳга боғласа чун фили диззин.

Анинг шаҳ ҳамласини тўш қилди,
Чу дарёйи равона жўш қилди.

Юруб қарши равон тутди белини,
Қиличин ташлади тўлғаб элини.

Анингдак кўлтариб отди ҳавога,
Дегайсен етди ул сўйи самоға.

Камандин ешдию боғлади дардам,
Чу ўқтак кўксида ул турди бирдам.

Чиқарди зулфиқорин кесса бошин,
Пиширса ул лаъини хом ошин.

Назар қилгач шуои зулфиқори,
Кўтарди нолаю фарёду зорий.

Айитди: эй дарифо кому ноком,
Берурман жони ширин топмайин ком.

Эшиткач сўзини шоҳи диловар,
Анга айитдиким: эй маълуну кофар.

Недур коми дилу жонинг муроде,
Айит баста ишинг топсун кушоде.

Айитди: ошиқи жанонае мен,
Асири ғамзайи мастонае мен.

Анинг бирла бўлибман хешу пайванд,
Тутушиб қўл қилибман аҳду савганд.

Олиб борсам анга Ҳайдар бошини,
Битурсам хешу пайвандлиқ ишини.

Анинг учун қилурман нолаю зор,
Йўқ эрса ўлмагимдин не ғамим бор.

Эшиткач ушбу сўзни Шоҳи Мардон,
Ушул кони мурувват шери яздон,

Қўпуп устидин отин берди зинҳор,
Қўлин ештию қилди узр бисёр.

Айитди: мен Алиман ишбошу жон,
Турубман ҳар на қилсанг ҳукму фармон.

Муҳаббат нури тутти ичу тошин,
Кўзиндин оқузуб ол қону ёшин.

Айитди: тавба қилдим, сен кечиргил,
Манга жоми шаҳодатдин ичиргил.

Шаҳодат шарбатидин нўш қилди,
Муҳаббат ҳалқасин дар гўш қилди.

Қаро кўнглин оқартди нури иймон,
Кешиндин кечди қилди неча қурбон.

Чу кўнгли сирридин огоҳ бўлди,
Шаҳи Мардон анга ҳамроҳ бўлди.

Бориб дилдорин олди ҳисорин,
Кифоят қилди борча кору борин.

Юрутди дамни чун Исои Марям,
Асоси динни қилди асру муҳкам.

Бу йўлда Қосимий жонни фидо қил,
Бошингни ҳоки пойи муртазо қил.

ДАР МАЪНИИ СУХАН

Бошингдин кеч кераксан¹ сарфарозий,
Ким эрмас жонбозе корбозе.

Кўнгул элга кетур гар марди раҳсен,
Кўнгуллардин гадойлиқ² қилки шаҳсен.

Бу йўлда жон фидо қилмоқ ҳунардур,
Бу иш худ пешайи аҳли назардур.

Тиларсен хушдил этсанг ҳар дилени,
Фидо қил икки олам ҳосилини.

Ки то мақсуд этсанг тарки сар қил,
Маломат ўқина сийна сипар қил.

¹ «н» ортиқча, «керакса» бўлиши керак эди.

² «й» ортиқча, «гадолиқ» бўлиши керак эди.

Саховатни ўзунга айла одат
Ки, будур мойи бахту саодат.

Бу дамда Қосимий сўрмас кишини,
Ки қилса сидқ ила тангри ишини.

БОБИ ДУИЮМ

Кетур, соқий, равон ўл жоми Жамдин,
Халос этгил мани бу дарду ғамдин.

Ки меҳнат ўтина ёнди кўнгул пок,
Ўтубдур жонға ҳаддин жаври афлок.

Ки ҳар дам кори оламини дигаргун,
Қилур юз муҳрабозий бирла гардун.

Майи гулгун ичу қил порсойий,
Гадолиқ кисватинда подшойий.

На қилсанг қил, ўзунгни кўр гунаҳкор,
Ки қулға ғайри таслим ўзга не бор?

Бийик кўргонлар ўзин, паст бўлди,
Бу йўлда йўқ кўрган ҳаст бўлди.

Керак масжид керак бўлсун ҳаробот,
Чу туздур эътиқодинг бўтди ҳожот.

Кўнгулким, йўқтур анга сиккайи ғам,
Жаҳонда бўлмасун ул қалб бир дам.

Бу йўлда Қосимий сен хок бўлғил,
Чу сувдай софию дилпок бўлғил.

ҲИКОЯТИ ҲАСАН БАСРИИ

Ҳасан Басри маъоний мулха Шоҳи
Ки, барча олам эрди хоки роҳи.

Ичинда нури ваҳдат жўш қилди,
Они сармаст этди мадҳуш қилди.

Бўлуб чун андалиби маст у нолон,
Уюн томинға минди зору гирён.

Кўзиндин сайли хун этди равона
Ки, то сувдак борурди тома дона.

Қазодин ногаҳони беҳабарда,
Биров тўнига тегди раҳгузарда.

Чу воқиф бўлуб эрди марди чолок,
Нажасдур ушбу сув билман ёхуд пок.

Нетиб таҳқиқи бўлғай ушбу асрор,
Бу сирдин ким мени қилғай хабардор?

Ҳасан эштуб басрасми дилнавозий,
Айтди: бу тўнунгни қил намозий.

Ким ул хуни дили бечораедур,
Сиришки дийдайн ғамхораедур.

Қаю ергаки, томса осий ёши,
Ажабким, ўлса ондин кавкат боши.

Мунигдек қилдилар мардони раҳбар,
Хасидин кўрдилар ўзини камтар.

Ҳақиқат гар эурсен марди ҳушёр,
Бу сўздин панд олиб, бўл воқифи кор.

Даме, эй Қосимий осуда бўлма,
Нажас дунёсина олуда бўлма.

ТАМОМИ СУХАН

Хушо, ул бандаеким, саркаш эрмас,
Замоне дунйисидин сархуш эрмас.

Кеча-кундуз ишидур зикру тоат,
Ҳузур ботину кунжу қаноат.

Гадоедур дарҳақиқат подшое,
Эрур зуҳди риёий худнамоий.

Етурди мойи қадрин бар афлок,
Бошеким бўлди ушбу йўлда чун хок.

Шикасти нафс ўзга оламедур,
Фаришта сувратинда одамийдур.

Ўзунга масканатни пеша қилғил,
Бу сўзнинг бобида андеша қилғил.

Ки мискин Қосимий девона бўлди,
Надомат ўтина парвона бўлди.

БОБИ СЕЙЮМ

Қани жоми шароби арғувоний
Ким, улдур мояйи умри жавоний.

Дили мажруҳимизни маст қилғай,
Тани бежонимизни ҳаст қилғай.

Кетарса лавҳи дилдин мою манни,
Тамоми руҳ қилса бу баданни.

Кўнгул бўстонидиндур бир варақ гул,
Муҳаббат жомидиндур қатрайи мул.

Кўнгул ганжу бадан вайронаедур,
Хирад шамсу жаҳон парвонаедур.

Азалдин бўлмаса ҳақдин иноят,
Саримўе ишинг бўлмас кифоят.

Бу сирдин заррае бўлсанг хабардор,
Айитғайсен аналҳақ бар сари дор.

Агар сен мардираҳсен сақлағил дам,
Чу Мансур урмағил оламини барҳам.

Ки хушдур ушбу йўлда хоксорий,
Дили мажруҳу оҳу сўзу зорий.

Эранлар соз қилди дард бирла,
Шикасти нафсу рўйи зард бирла.

Сен эй Қосимий бўлсанг маҳрами роз,
Дам урма бўл ғаму хасратға дамсоз.

* * *

...Бировни кўрди йўлнинг устида маст,
Ётур беҳуд бўлиб тупроқ киби паст.

Қусуб, барча ери майга булашиб,
Маҳалла итлари оғзин ялашиб¹.

¹ Қўлёзмада: *итларин оғзи*.

Келиб сув кўлтуруб марди худобин,
Эринмай юди оғзи бирла бурнин.

Айтди хайф эрурким бўлса дарбанд,
Оғизким, қилса ул ёди худованд.

Ки ногаҳ бўлди марди маст ҳушёр,
Тафаҳхус қилди, билди недурур кор.

Ичинда нури ирфон жўш қилди,
Ҳидоят шарбатидин нўш қилди.

Муриди¹ пир ўлуб берди иродат,
Инобат қилди, этди таркиодат.

Тариқат илмидин огоҳ бўлди,
Риёзат тортди марди роҳ бўлди.

Назар қил аҳли ботиннинг ишини,
Уётур хоби гафлатдин кишини.

Шикасти нафс этиб чун хок бўлур,
Инобат сўйи бирла пок бўлур.

Мани мақсудим улдур бу жадалдин
Ки, йўқтур беҳ(тар)ин илму амалдин.

Агар сен тарки обрўй қилсанг,
Ўзинга масканатни хўй қилсанг.

Ҳақиқат сен эурсан ҳоси даргоҳ,
Мусалламдур сенга даъвойи ҳар роҳ

Бу хасратдин бўлубтур Қосимий зор,
Ки топмас дардига бир соҳибасрор.

ТАМОМИ СУХАН

Тегар ул ринди мастга бода нўши,
Чу Иброҳим қилса пардапўший.

¹ Қўлёзмада охирги «и» ўрнида «у».

Муҳаббат дардидин афгор бўлса,
Ҳавойи нафсдин безор бўлса.

Чиқарса бошидин фосид ҳавасни,
Ўзидин кўрса ортиқроқ магасни.

Ҳақиқат оламиға урса ул кўс,
Замоне бўлмас дар банди номус.

Фидо қилса бу йўлда жону бошин,
Надоматда оқизса кўзи ёшин.

Нафас дуррига ҳушин гўш қилса
Ачиғ сўзни чу шакор нўш қилса.

Сохову марҳаматни тутса даркор
Фақире бекасега бўлса ғамхор.

Қаноат тўшасинда қилса манзил,
Ўзиндин қилса бир ғамгинни хушдил.

Тиласанг¹ Қосимий сен растгорий,
Бу йўлда обрўдур хоксори.

БОБИ ЧАҲОРУМ

Кўнгулнинг дардидин бўлсанг хабардор,
Ҳақиқат сен эурсен соҳибасрор.

Ниҳоний яхшироқдур боданўший,
Ки зоҳир зуҳди хушку худфуруший.

Кечиб бу олами дуну данийдин,
Ўзингни қутғариб мою манийдин.

Адабнинг йўлида мардона бўлғил,
Мурувват бобида фарзона бўлғил

Адабсиз одамий мақсуда етмас,
Зиённи кўрмагунча суда йитмас.

² Қўлёзмада: тиласан.

Адаб бирла оёғ қўйғил бу йўлда,
Агар толиб эсанг сақла кўнгулда.

Ки будур шевайи аҳли басорат,
Қилурлар хастае кўнгулин иморат.

Адабдур аҳли давлатнинг нишони,
Адабдин ҳосил ўлур комроний.

Бу йўлдин Қосимий огоҳ бўлғил,
Адаб бобинда хоки роҳ бўлғил.

ҲИКОЯТИ БАСРИЙ ХОФИИ

Машойхлар гузини Басрийи хофий,
Маъоний оламининг Кўхи қофи.

Нечаким хоки роҳи эрди гардун,
Ёлиноёқ юрур эрди туну кун.

Савол этдилар андин аҳли маъно,
Туфайли зоти покинг дину дунё.

Недин доим юурсан ёлиноёқ?
Эмастур бу нишони лутфу ахлоқ!

Жавобинда айтди марди раҳбин:
Саросарким, кўрарсен ер юзин!

Топилмас издабон бир зарра хокий
Ки, холий бўлса андин жисми токий.

Анга тегмас дурур боби адабда,
Юурсам кафш ила роҳи талабда.

Назар қил аҳли диллар дарду ҳолин,
Маъоний дарси ичра қилу қолин.

Тариқат барчаси панду адабдур,
Адабсиз давлатқа етса ажабдур.

Бу гафлат хобидин бедор бўлғил,
Агар усрук эсанг ҳушёр бўлғил.

¹ Бир бўғин етишмайди.

Надомат оламинда айла манзил,
Бу манзилда замоне бўлма гофил!

Етурди Қосимий оҳин бар афлок
Ки, қилди бошини бу йўлга чун хок.

ТАМОМИ СУХАН

Бу йўлда аввалин манзил адабдур,
Иккинчи сидқи дил бирла талабдур.

Адабсизлардин ўргангил адабни,
Риёзат бирла ўткар рўзу шабни.

Адабни сен ўзинга айла раҳбар
Ки, етсанг манзилу мақсуда яксар.

Адабдур мойи бахту саодат,
Зиҳий давлатки қилсанг хўю одат.

Адабсиз одамий ҳуд одам эрмас,
Эрур ҳайвондин ўксук аълам эрмас.

Адабдур обрўи шоҳу дарвеш,
Адабсиздур ҳамиша хору дилреш.

Адабдур ҳосили пиру муридий,
Адабдур давлату иззат мазиди.

Агар сен Қосимий бўлсанг талабда,
Муриди пир эсанг ёзма адабда.

БОБИ ПАНЖУМ

Дам урма то тилингни кесмасунлар,
Бошингни дор узра осмасунлар.

Кўнгул дардин айитма, сақла дамни,
Ичинга ҳазм айлаб дарду ғамни.

Ки йўқтур дунйида бир соҳибасрор,
Кўнгулнунг дардидин бўлса хабардор.

Жафода қил таҳаммул аҳли дилсанг¹,
Ки будур давлати жовиди билсанг.

¹ «санг» — «эсанг»нинг қисқаргани.

Бқшинга келса юз тийғи маломат,
Дам урмаким, будур роҳи саломат.

Нединдур муттасил озода савсан,
Ки айтмас сўзини ҳеч кимга равшан.

Не учун сарв бўлди сабзу хуррам,
Бошига арра қўйсанг урмас ул дам.

Ҳамеша ғунча бағри тўла қондур
Ки, хори ғам олдинда нотавондур.

Қафасда булбули шайдо навоси,
Эрур дил хасталар жони балоси.

Маъоний бобида дам урса бўлмас,
Кишидин ушбу сирни сўрса бўлмас.

Дам урма Қосимий хомуш бўлғил,
Нафаснинг дуррина сен гўш бўлғил.

ҲИКОЯТИ АРАСТУИИ ҲАКИМ

Арастудин савол этди ҳалойиқ
Ки: эй дурдонае баҳри ҳақойиқ.

Кўрубдурсен баса яхши ёмонни,
Уқибсен бениҳоят илму фанни.

Адабда қайси хислат яхшироқдур,
Ки ақли хурдабинга муттафақдур.

Айитди марди доноким, хомуший,
Шикасти нафсу тарки худфуруший.

Фасоҳатдин эрур дармонда булбул,
Кеча кундуз қилур беҳуда ғулғул.

Мунингдак тўтиким, ширин нафасдур,
Тилидин ул гирифтори қафасдур.

Нечаким одамий бўлса суҳандон,
Сўзинда бортурур бир турлу нуқсон.

Қизил тил югруги нуқсони жондур,
Тилин тийган киши доим омондур.

Агар толиб эсанг тингла нафасни,
Узингдин кўргул ортиқ хору хасни.

Чу билдинг Қосимийким, бу на дамдур,
Бу дамни асрасанг, ўзга не ғамдур.

ТАМОМИ СУХАН

Бошинг борса бу йўлда урмағил дам,
Бу сўз басдур сенга гар бўлсанг одам.

Билурмусан бу дамниким, на дамдур,
Бу дам гар бўлмаса, олам адамдур.

Бу дамдин топди дам Исойи Марям,
Бу дамға қулдур Иброҳими Адҳам.

Оғиз очма тишингни синдурурлар,
Сани бу дарди сардин тиндирурлар.

Қабул этсанг нафас давлат ҳаминдур,
Саодат бандаю нусрат қариндур.

Насиҳат жомидин мадҳум бўлғил,
Тилингни асрағил сен гўш бўлғил.

Бу сўзда Қосимий қилғил тааммул,
Саодат топқасен қилсанг таҳаммул.

БОБИ ШАШУМ

Кетур соқий майи лаъли мураввақ,
Ки бўлсун қайғулуқ кўнгул музаввақ.

Майи айшу тараб асбобини туз,
Ки тупроқ бўлғусидур бу кўзу юз.

Дили ғамгинимизни шод айла,
Замона жавридин озод айла.

Фароғат жомидин маст айла сарни,
Бийик гар сўзласак паст айла сарни.

Саросар ер¹ юзи гарду ғуборе,
Санамлар зулфидур ёхуд узоре.

¹ Қўлёзмада биринчи ҳарф «бе».

Жаҳон боғинда буткан сарву шамшод,
Берур жаноналарнинг қаддидин ёд.

Бу дунё аввалу охир адамдур,
Адам бўлмас магар номи карамдур.

Жаҳонда ушбу беш кун ким тиригсан,
Ёмон яхшисина солма илиг сан.

Нажосатдур жаҳон, олуда бўлма,
Даме гафлат била осуда бўлма.

Юмуб очғунча кўзни кечти дунё,
Агар оқил эсанг қил фикри уқбо.

Даме, эй Қосимий, сен бўлма гофил,
Тиларсен бўлғасен давлатға восил.

ҲИКОЯТ

Камар вақти Шаҳе болою лашкар,
Ҳукуматға борур эрди чу сарсар¹.

Димоғинда ҳавойи комроний,
Чу Хизр излаб ҳаёти жовидоний.

Кўзига илмайин Заҳҳоку Қайни,
Тенг этмай бир жавига жуди Тайни.

Бўлуб озода ул ранжу аламдин,
Кўнгулни тангдуруб шодию ғамдин.

Қазодин гашт учун бўлди сувора,
Тафарруж қилса дашту кўҳсора,

Ки ногоҳ қилди оти тундхўйий,
Кўтарди урди ерга бош бўйи.

Вужудин айлади ер бирла ҳамвор
Ки, андин қолмади бир зарра осор.

Чиқарди бошидин фосид ҳавасни,
Ҳарир этди танига хору хасни.

¹ Ҳошияда: ҳукумат тахтина чун боди сарсар.

Қачон худ бор эди фикру гумони,
Жаҳонда қолмади ному нишони.

Будур Қосимий олам қору бори,
Азиз жонини айлар хоку хори.

ТАМОМИ СУХАН

Сулаймон қўйди тахту хотамини,
Сикандар олди мулки оламини.

Қани Афросиёбу ҳашмати Қай,
Қани Нуширавону Ҳотами Тай.

Жаҳондин бордилар юз дард билан,
Дили ғамгину оҳи сард билан.

Алардин қолмади ғайри ҳикоят,
Бажуз афсонаю нақлу ривоят.

Фаридун бўлсанг бо раъйу тадбир,
Чу Рустам дунёни олсанг ба шамшир.

Ажалнинг жомидин бўлгунчдурур маст,
Фалакнинг жавридин тупроқ киби паст.

Будур дунёни дуннинг қору бори,
Ки йўқдур ҳеч кишига пойдори.

Қўзининг ёши чун Жайхун бўлуптур,
Бу ғамдин Қосимий мажнун бўлуптур.

БОБИ ҲАФТУМ

Тафарруҳ қил саҳарнинг оҳи сардин,
Қизартур хуни дилдин рўйи зардин.

Юзидин қон ёцин айлаб равона,
Миниб султони анжум осмона.

Нидо айлар қамуғ халқи жаҳонга
Ки, қилманг тақя бу давру замонга.

Бурунқи яхшилардин ёд айланг,
Яна бир ўзгача бунёд айланг.

Ки йўқдур дунёнинг меҳру вафоси,
Жафою жавр эрур лутфу атоси.

Соғинма дўст отангнинг душманини,
Айурди қасд этиб жондин танини.

Улуғ ёронларинг боғлади раҳтин,
Равон бўл кечка қўйма эрта вақтин.

Сафар қилмоқ яроғин айла тайёр
Ки, эл кўчганда юрда қолма афгор.

Ўзунгни солмағил мардона бўлғил,
Бу фоний дунёдин бегона бўлғил.

Сен, эй Қосимий, марди роҳ бўлсанг,
Керакким ўзунга огоҳ бўлсанг.

ҲИКОЯТ ҚАЙСАРИ РУМ ВА САНГСОР

Ғазот қилмоққа Рума навжавоне,
Черинг тортдики бўлса қаҳрамонне.

Жамолу ҳусн ичинда моҳ эрди,
Малоҳат кишваринда шоҳ эрди.

Ҷаодат бирла давлат бўлмади ёр,
Уруш қилганда бўлди ул гирифтгор.

Тутуб келтирдилар Қайсар қошина,
Назар қилгач кўзи бирла қошина.

Жамолингга аниндак бўлди ҳайрон
Ки, ишқинда фидо қилса дилу жон.

Айитди: қасди жонин қилса бўлмас,
Бу одам, ё парийдур билса бўлмас.

Магар бу фитнани бир ёри жоний,
Салоҳ этгай баважҳи кордоний.

Ехуд побаста қилгай мол бирла,
Кетургай динимизда кол бирла.

Қабул этса даме ул кеши Ийсо,
Анга қул бўлгай эрди қавми Мусо.

Насиҳат неча ким қилди халойиқ,
Йигитга бўлмади бири мувофиқ.

Бу ишдин Қайсар ўлди асру ғамнок
Камоли ақл бирла қилди идрок.

Топар тадбир ила ҳар иш саранжом,
Бўлур пухта муҳаббат ўтида хом.

Бор эрди бир қизи чун моҳи тобон,
Сочи куфрида зоҳир нури иймон.

Они йигитга кўрсатди равоний,
Дилу жонинга қўйди юз балони.

Асири зулфу ҳолу нози бўлди,
Фидойи ғамзайи ғаммози бўлди.

Замоне қолмади сабру қарори,
Туну кун иши бўлди оҳу зорий.

Чу Қайсар билди кўнглин сўрди билга,
Айитдиким йигитга, эй, тенг элга,

Агар сен ошиқу содиқ эурсен,
Бу Узро ишқида Вомиқ эурсен.

Муҳаммад динидин бегона бўлғил,
Бу ишнинг бошида мардона бўлғил.

Олайн гар десанг ул нозанини,
Бўйи тўбий юзи худди бариини.

Йигит ҳам қайғудин афгор эрди,
Балойи ишқ элинда зор эрди.

Кўнгулга келмади, бас бўлди шайдо,
Ўзини ҳақ қошинда қилди расво.

Сочи зуннорини боғлади белга,
Кўнгул мақсудини кўлтурди элга.

Ўзига ҳамдам этди ул санамни,
Мубаддал қилди роҳатга аламни.

Бўлур эрди дамодам ишқи афзун,
Ки айди ул бути тарсой бир кун:

— Нетар бир дам чу булбул соз қилсанг.
Каломуллоҳни оғоз қилсанг.

Эрикибман замоне гўш қилсам,
Чу гул кўнглум очилса хун қилсам.

Равон ул бошлади сақлаб нафасни,
Ўқиди сурайи нахлу абасни.

Кўзидин қон ёшин айлаб равона,
Хотун кўлтурди иймон содиқона.

Шаҳодат шарбатидин айлади нўш,
Уруб бир оҳ кори бўлди хомуш.

Иигит то ҳолидин бўлди хабардор,
Бўшатди тан уйидин жонни дилдор.

Ҳақиқат оламинда манзил этди,
Абаднинг давлатини ҳосил этди.

Иигит кўргач анингдак зулфу юзин,
Кўтариб онча урди ерга ўзин,

Ки андин қолмади ному нишоне,
Қилиб ҳосил азоби жовидоний.

Биров кофир келур, борур мусулмон,
Биров мўъмин атанур¹ етмас иймон.

Бу дарду ғуссадиндур Қосимий зор,
Ки билмас не бўлури охири кор.

ТАМОМИ СУХАН

Билиглик киши урмас ўзидин лоф,
Дам очмас бошина қўйсанг Кўҳи қоф.

Киши кам лоф урар доим ўзидин,
Бўлур маълум қамуғ иши сўзидин.

¹ Қўлёзмада «нун» ҳарфи ўрнида «ё» ёзилган.

Ки эрмен деган этмас худфуруший,
Қўлидин келса айлар айбпўший.

Бу йўлда жону бошингни фидо қил,
Эранлар ҳимматидин илтижо қил!

Эр улдур ич кўзини боз қилса,
Балою дард бирла соз қилса.

Кишиким аямас хуш сўз кишидин,
Эмас ғофил даме тангри ишидин.

Кишиким бозусинда бордурур зўр,
Ўзиндин айламас озурда бир мўр.

Қазоға суд қилмас зўру зорий,
Ажал келганда бермас ихтиёре.

Урур ҳасрат ўтинда Қосимий жўш,
Табақдин тушса¹ етқай, ушбу сарпўш.

БОБИ ҲАШТУМ

Замона бирла мутриб, соз қилғил,
Маҳал бирла ғазал оғоз қилғил.

Қилиб сен нағмае чун булбули маст
Баланд кўлтар, ўзунгни қилғил паст.

Кетурғил бизга оби зиндагоний,
Пир ўлдуқ, кечти айёми жавоний.

Замона чангидин топар мажоле,
Берур чун уд бизга гўшмоле.

Ки билсун ҳар гадоу ойини шоҳий,
Ки ҳаргиз қилмағандур додхоҳий.

Билур сарроф гавҳар қийматини,
Қилиптур пири доно хидматини.

Анингким, ботининда бордур оне,
Қачон зоҳир қилур ҳар кимга они.

¹ Қўлёзмада «тушта».

Саодат ҳар кишига рўзий бўлмас
Ки ўтсўз уду анбар сўзи бўлмас.

Улуғлардин ярашур лутфу ахлоқ,
Кичиклардин тавозуъ бирла ишфоқ.

Иноят бўлмаса рўзи азалдин,
На ҳосил қийлу қолу бу жадалдин.

Бурунғи яхшилардин бир масал бор
Ки, қилмас яхшиликдин¹ ўзга зинҳор.

Саросар Қосимий кони ҳунардур
Ки ҳар бир сўзи чун дурру гуҳардур.

* * *

Ғазо қилмоқ учун Маҳмуд бир кун
Борурга Ҳинд элига бўлди берун.

Черигин йиғди беҳадду ниҳоят,
Қилиб ҳар бирига бошқа иноят.

Тилаб ҳақдин ҳаёти жовидона,
Ниёзу сидқ ила бўлди равона.

Чу етти Ҳинд элига шоҳи сафдар,
Уруш бошлади душман бирла яксар.

Қочирди душманининг лашкарини,
Алийдак олди шаҳри Ҳайдарини...

Саросар ҳинд мулкин қилди ғорат,
Йиборди барча оламга башорат.

Саодат бирла ёнди манзилига,
Ҳазорон офарин обу гилига.

Шаҳаншоҳ Ғазнага тушгач саломат,
Қилиб бир неча кун анда иқомат.

¹ Қўлёзмада «дин» ўрнига «ни».

Буюрди ҳинд шаҳин кўлтурунгуз,
Равон дор узра тортиб ўлтурунгуз.

Кўруб то ибрат олсунлар халойиқ,
Жаҳондин бош олиб йитсун мунофиқ.

Тилаб аҳли саодат яхши соат,
Ани қутғардилар айлаб шафоат.

Ва лекин бўлди ҳукми подшоҳий
Ки: ҳинд шаҳзодасини субҳигоҳий,

Чу банда бар сари бозор айланг,
Баҳосин бир неча динор айланг.

Чу шом ўтди етди субҳи содиқ,
Шаҳаншоҳ ҳукми бирлан бор халойиқ,

Кетурдилар сари бозор они,
Кўриб даллоли шаҳр этгач баҳони.

Шаҳи ҳинд англадиким, не турур кор,
Бу нангу ғуссадин йиғлади бисёр.

Айитди: шаҳ қилур ҳуд лутф бисёр,
Ани қилсунким, ул давлатға ўхшар.

Тани озода ҳаргиз банда бўлмас,
Кишиким ўлди, ўзга зинда бўлмас.

Эмастур бори бу давлатға лойиқ,
Ки султон бўлмағай қавлида содиқ.

Кишиким банданин озод айлар,
Қачон ул ўзга они ёд айлар.

Карамда ҳар наким, султон қилинур,
Наким аслиндадур ондин билинур.

Жаҳонда ўлмаган номи карамдур,
Карамдин ўзгаси бори адамдур.

Тиларсен Қосимий қул бўлса офоқ,
Ўзинга пеша қилғил лутфу ахлоқ.

ТАМОМИ СУХАН

Анингким, аслида йўқдур жалодат,
Эрур ул душмани аҳли саодат.

Сўгутдин олмади ҳечким самарни,
Ғаровдин лаззати шаҳду шакарни.

Қуёшнинг нурида йўқдур муштарийда,
Нишони одамиятлиқ парийда.

Емондин яхшилик келмас вужуда,
Ки мумсик бўлмағай тенг аҳли жуда.

Онадин сўр ўғулнунг гавҳарини
Ки, ҳеч ким билмас онинг жавҳарини.

Қимунг бўлса карам феълунг сифоти,
Ейилғай элга кундак яхши оти.

Улуғлардин карам яхши кўрунур,
Карамсиз жон чекар беҳуда урунур.

Мурувват одамийнинг айбин ўртар,
Бўлур сарвар жаҳонга иззи ортар.

Дам урма, эй муқаллид сен карамдин,
Чу кечмассен ҳақиқат бир дирамдин.

Эранлар ботинидин илтижо қил,
Бу йўлда Қосимий жонинг фидо қил.

БОБИ НУХУМ

Зиҳий дарвеш машраб подшолар,
Ғаний эркан гадои бенаволар.

Муҳаббат жомидин сармаст бори,
Эмаслар лаҳзае беёди ёре.

Ғаҳи манзур эрурлар, гоҳ нозир,
Ғаҳи ғойиб бўлурлар, гоҳ ҳозир.

Қаноат кунжида фориф жаҳондин,
Бўлиб осудадил суду зиёндин.

Макону ломакондин дам урурлар,
Сало бар Исои Марям урурлар.

Қилурлар соз рўйи зард бирла,
Чу субҳи содиқ оҳи сард бирла.

Уликни тиргузурлар дам ичинда,
Қилурлар шодмоний ғам ичинда.

Ғаҳи мотам тутиб гирён бўлурлар,
Ғаҳи гулғунчадак хандон бўлурлар.

Қилурлар ғаҳ харобат ичра манзил,
Этарлар ғаҳ тавофи каъбайи дил.

Бўлурлар гоҳ дона, гоҳ чун дом,
Ғаҳи мусҳаф олурлар элга ғаҳ жом.

Бале оламға тўрт такбир ўқурлар,
Дами ваҳдатда борин бир ўқирлар.

Ҳақиқат оламиндин бўл хабардор,
Сен эй Қосимий бўлсанг соҳибасрор.

*ҲИҚОЯТИ ИМОМ МУҲАММАД ҒАЗЗОЛИИ
ВА НАФСИ У*

...Маъоний баҳрининг дурри самини,
Ҳақиқат ганжининг руҳу-л-амини.

Инисинға айтди: к-эй хирадманд,
Эшитмассен неча берсам сенга панд.

Неча сен қилғасен беҳуда гарде,
Қабул эт ҳидмати бир аҳли дарде.

Жавобинда айтди ринди сар маст:
Бийик кўрма ўзингни бизни ҳам паст.

Нечаким, хастаю афгор эрурбиз,
Маъоний касбина даркор эрурбиз.

Қилиббиз хидмати аҳли дилени
Ки, ҳал қилсак жаҳоннинг мушкулени.

Шикаста нафсу рўйи зардимиз бор,
Дили ғамгину оҳи сардимиз бор.

Чекиб жон айладинг сен илм ҳосил,
Не ҳосил, бўлмадинг маъноға восил.

Чекиб сен наҳву фиқҳдин бу идрок,
Мулаввасдин ёниб бўлғай киши пок.

Неча машғул бўлдунг қол бирла,
Замоне ҳамдам ўлиб ҳол бирла.

Назар бар оламижону дил эткил,
Макону ломаконда манзил эткил.

Инонмассен назар қилғил замоне,
Тафарруҳ айлагил мулки бақони.

Имоми дин қолиб андин ажабда,
Очиб ич кўзини роҳи талабда.

Тамомий кўрди маҳдин то ба моҳий,
Бўлиб раҳбар анга лутфи илоҳий.

Ҳақиқат бўлди чун айну-л-яқини,
Тариқат кунжининг бўлди амини...

Тариқат йўлига урди қадамни,
Кутубни ташлади ёқди қаламни.

Машойих хидматинга бўлди машғул,
Ки бўлса ҳазрати иззатда мақбул.

Чу ботин илмидин огоҳ бўлди,
Талаб бобинда марди роҳ бўлди.

На ҳожат хатми қуръон кашфи кашшоф,
Бўлур ҳиммат била коҳе Кўҳи қоф.

Эранлар ҳиммати мисни зар айлар,
Қаро тупроқни чун тожи сар айлар.

Бу йўлда Қосимий бўлғил талабгор,
Талабдин яхшироқ дунёда не бор.

ТАМОМИ СУХАН

Эранлар мазҳари нури худодур,
Қачон бир лаҳза ёдидин жудодур.

Эрурлар икки олам подшоҳи,
Қилурлар сайр аз маҳ то ба моҳий.

Муҳити фақт ичинда Нуҳ эрурлар,
Фаришта сувратинда руҳ эрурлар.

Бўлурлар гоҳ ҳозир, гоҳ ғойиб,
Эрурлар ҳазрати иззатда нойиб.

Бори яксон қилиб тарки алойиқ,
Эмаслар лаҳзае беёди холиқ.

Гаҳи толиб бўлурлар, гоҳ матлуб,
Гаҳи ошиқ бўлурлар, гоҳ маҳбуб.

Гаҳи шамъу гаҳи парвонадурлар,
Гаҳи оқил, гаҳи девонадурлар.

Гаҳи султон эрурлар, гоҳ дарвеш,
Гаҳи хуррам бўлурлар, гоҳ дилреш.

Икки дунёсидин озодадурлар,
Талабнинг йўлида уфтодадурлар.

Яди байзо чу Мусо кўргузурлар,
Улукни Исо янглиқ тиргузурлар.

Эрурлар хусрави мулки тариқат,
Урарлар дам зи асрори ҳақиқат.

Бу ишдин Қосимий қолма ажабда,
Бовингни қил фидо роҳи талабда.

БОБИ ДАҲУМ

Сен, эй суфий, сафодин урмоғил кўс,
Эрурсен пойбанди нангу номус.

Кеча-кундуз ишингдур чоплусий,
Қилурсен ҳақ йўлинда жолинусий.

Айтурсен, эрурмен суфийи соф,
Уурсен муттасил беҳуда кўп лоф.

Неча тилку кибин қуйруқ солурсен,
Ҳиял бирла жаҳондин бош олурсен.

Ичинг тошинг била эрмас мувофиқ,
Тасаввуфдин дам урма, эй мунофиқ.

Тариқатда эрурсен муртади роҳ,
Ҳақиқатдин эмассен зарра огоҳ.

Ишинг кечаю кундуз хоксорий,
Қилурсен зарқ бирла оҳу зорий.

Қаламдек сустмағзу дийдатарсен,
Ўзингни кўрсатиб элга сотарсен.

Қилурсен ҳар замон бир шоха парвоз,
Анинг учун аюрлар сени ғаммоз.

Тариқатда агар собитқадамсен,
Қилич келса бошинга урма дам сен.

Тасаввуф барчаси панду адабдур,
Ниёзу сидқи дил бирла талабдур,

Бу йўлда Қосимий мардона бўлғил,
Муҳаббат ўтина парвона бўлғил!

ҲИҚОЯТ ШАЙХКИ, ЗОҲИРАШ БА БОТИН РОСТ НАБУД

Эшитдим вақте шайхи гўшанишине,
Асири нафсу бадбахти лаъине.

Чу шайтон азғуруб ул одамийни,
Мурид этди ўзига оламийни.

Етуруб пояйи қадрин бар афлок,
Уриб ул оҳу айлаб жуббани чок.

Гумон бирла қарин аҳли яқинга,
Ҳамеша пайрав деви лаълинга.

Кўнгулдек қалбу ўрни муттасил садр,
Фалакдак сарфарозу пешаси ғадр.

Тошинда хирқаю ичинда зуннор,
Дирамни сақламоқ побанди динор.

Узини кўрсатиб зоҳирда дарвеш,
Ҳасаддин ботинида заҳр ила ниш.

Гумон бирла қарин қилди халойиқ
Ки, зоҳирдек эмас ботинда содиқ.

Жаҳонға қавли феъли бўлди равшан,
Бўлуптур ул асири нафси тавсан.

Кийиптур хирқани тазвир бирлан,
Тирилур дунйида тазвир-бирлан.

Даме ул қилмағандур хидмати пир,
Бўлуптур бошидин оёғи қосир.

Кишиким хидмати аҳли дилени,
Қилибтур, ул билур жон мушкилени.

Бу йўлда тортмаған жавру жафони,
На билсун пиру шайху пешвони.

Онадин сўр ўғулнунг асли покин
Ки, недур гил бўлуптур обу хокин.

Бурунқи яхшилардин бир масал бор,
Эшиткил гар эрурсен соҳибасрор.

Асилдин келмагай ҳаргиз хатое,
Азиз эркан умур қилмас вафое.

Сен, эй Қосимий, бўлсанг юз жафода,
Хатое қилмағил меҳру вафода.

ТАМОМИ СУХАН

Анга ким худпарастий бўлди одат,
На билсунким, недур пиру иродат.

Чу Қорун сийму зар мағрури бўлур,
Хасосат дардининг ранжури бўлур.

Эмас пир йўли ихтиёри бирла,
Азиз умрин кечирур хорий бирла.

Ушатмай бубути нафсу ҳавони,
Оғзиға олмағил ёди худони.

Ҳақиқат қилмайин тарки алойиқ,
Эмассен хидмати холиқға лойиқ.

Бошиким ҳақ йўлинда хок эрмас,
Эрур мурдори роҳ ул, пок эрмас.

Бу сўзни ҳар киши идрок қилмас,
Нажас дунёдин ўзин пок қилмас.

Ўзидин кечмаган етмас худоға,
Бу даст бермас гадою подшоға.

Нетарсен манъ айлаб Қосимийни,
Юрутсун лаҳза ваҳдат дамани.

БОБИ ЕЗДАҲУМ

Дам урғул бир дам, эй мўрғи саҳархез,
Гаҳ оҳанги ҳижоз эт, гоҳ таб рез.

Зиҳий иқболу бахту шодкомий,
Жаҳонда ҳосил этсанг некномий.

Бу йўлда масканатдур сарфарозий,
Муҳаббат бўтасинда жонгудозий.

Кима ким бўлди эҳсон хўю одат,
Анга қул бўлди бахту ҳам саодат.

Қарамдур аҳли давлатнинг нишони,
Қолур оламда оти жовидоний.

Тегар сўзга киши эрмас харидор,
Қарамга барча оламдур талабгор.

Сенга мен айтайин рўйи кушода,
Эранлар етди хидматдин мурода.

Қабул эткил эранлар хидматини,
Тиларсен Қосимий дин давлатини.

ҲИКОЯТ

Бор эмиш вақте бир остондор,
Ганию судхӯру бўстондор.

Қамуғ бозор тўла неъматидин,
Халойиқнинг умиди ҳимматидин.

Анга бозорийлар майли тамомат,
Кеча-кундуз иши оҳу надомат.

Намуна манзили боғи эрамдин,
Йўқ андин шаммайи бўйи карамдин.

Саховат луқмасиндин холий хони,
Топулмас суфрасинда ним ноне.

Анга бир хастае ким, бўлди меҳмон,
Даме сув ҳайратинда берди ул жон.

Ки ногаҳ урди шайду-л-оллоҳ гадоёе,
Фақире дардиманде бенавое.

Айитди шайхаким: эй кони ихсон,
Буюр ходимға берсин бир таҳи нон.

Неча кун бўлдиким, мен басталабман,
Кетармен эрта, меҳмон ушбу шаб ман.

Келиб шайх аччиғи айдики, гўстоҳ,
Недин мундоғ кўлурсен бир даври кох.

Асосин кўлтариб урди бошиға
Ки, мискин гарқа бўлди қон ёшиға.

Чу бўлди захмидин мажруҳу дилреш,
Айитди, бемуҳобо шайха дарвеш:

На ҳосил одамий беқадамдин,
Ки бермас бир таҳи ноне карамдин?!

Ниҳол аслидинким, бесамардур,
Кесиб ташла агар шохи шакардур.

Хасосат ҳар кимунг бўлди мизожи,
Улимдин ўзга йўқдур ҳеч иложи.

Ангаким лутфу эҳсон бўлди ҳамдам,
Малойик сувратинда эрур одам.

Мурувватдин дам урма, Қосимий, сан
Ки эрмас ҳар киши побанди бу фан.

ТАМОМИ СУХАН

Ўлиб пандимни сен, эй марди оқил,
Замоен бўлмағил хидматда ғофил.

Анингким, қуввати руҳи хуни дилдур,
Қачон ул пойбанди обу гилдур.

Қилур хидмат йўлида бошини хок,
Ўтар иззу шараф ичра бар афлок.

Бошинг кўлтармагил хоки қадамдин,
Кушоде гар тиларсен банди ғамдин.

Мурувватни ўзинга айла одат,
Ки улдур давлату бахту саодат.

Анингким суфрасида йўқдурур нон,
Нетар тилга олиб ул номи эҳсон.

Бошиндин кечкан айлар сарфарозий
Ки, сарбозий эмасдур жорбозий.

Кетур элга дили аҳли дилени,
Қабул эт хидмати бир муқбилени.

Кимаким лутфу хидмат ҳамдам эрмас,
Эрур ҳайвони нотик, одам эрмас.

Тиларсен Қосимий, сен подшой,
Эранлар ботинидин қил гадоий.

БОБИ ДУВОЗДАҲУМ

Кимунгким кўнглида бор сўзи дарди,
Гувоҳи ҳоли эрур рўйи зарди.

Муҳаббат дардини бўлғай хабардор,
Эрур дил хастаю мажруҳу афгор.

Эрур бегона қилған раҳнамой,
Кўрунмас анда бўйи ошноий.

Тариқат пирина бергил иродат
Ким, улдур давлату бахту саодат.

Саодатсиз киши олмас насиҳат,
Бўлур нафси бад олиндин фазиҳат.

Тиларсен ҳосил этсанг номи мардий,
Бошингни қил фидой аҳли дарде.

Ки осон одабий мақсуда етмас,
Риёзат тортмайин маъбуда етмас.

Кўнгулким, бўлмади ғам поймоли,
Яқиндур йўқтур анинг дарду ҳоли.

Ҳақиқат дарду ғамдур шодмоний,
Фано бўлмоқ ҳаёти жовидоний.

Бу ишда, Қосимий, собитқадам бўл,
Фано бўлмасдан аввал сен адам бўл.

*ҲИҚОЯТИ ХИЗР ВА ПОДШОҲ
ВА ПИРИ МУҚАЛЛИД*

Қилурлар аҳли диллардин ривоят,
Ки вақте подшоҳ бар вилоят,

Хизрнинг суҳбатинга эрди толиб,
Анингдек иштиёқи бўлди ғолиб.

Ки бу дам қолмади сабру қарори,
Физойи руҳи бўлди оҳу зори.

Қилиб бечоралар кўнглин иморат,
Қамуғ оламга еткарди башорат.

Хизрдин ким манга кўлтурди пайғом,
Анга мен қилғайимен чандон инъом.

Оғизга олмағай номи гадоий,
Манингдак қилғай ул ҳам подшойй.

Чу шаҳ кўрсатди элга луфту ахлоқ,
Сўзиндин бўлди воқиф халқи офоқ.

Халойиқ бўлдилар банди талабда,
Гаҳи Ҳинду гаҳи Руму Арабда.

Бор эрди пирмарде бе навое,
Ғаму меҳнат элинда мубталое.

Анинг етмишка етмиш солу моҳи,
Навойи шоми оҳи субҳгоҳий.

Замона фикр этиб андеша қилди,
Узига ушбу фанни пеша қилди.

Хизрдин шаҳға ул айса нишона,
Миёнаҳўр бўлиб қилса гарона.

Анингдек бўлди маҳкам иттифоқи
Ки, сарф этса бу йўлда умри боқий.

Тулуъ эткач саҳар хуршиди ховар,
Жаҳонни нуридин қилгач мунаввар.

Ериндин турғач ул пирий гирифтор,
Фалокат дардидин мажруҳу афгор.

Адойи суннат айлаб фарз қилди,
Бориб султон қошинда арз қилди:

— Хизрнинг мен эрурмен ҳамнишини,
Бўлурман гоҳ гоҳе мен қарини.

Шаҳаншоҳи жаҳон қилса ишорат.
Ани кўрган замон айтмай башорат.

Қилиб андин бу сўзни шоҳ бовар,
Бериб хилъат бошиға қўйди афсар.

Етурли пояйи қадин фалакка,
Ниҳоли давлати бехин самакка.

Муқаррар қилди бори неъматини,
Мусаллам тутди жоҳу давлатини.

Бу сўздин муддате кечтики ногоҳ,
Анинг асроридин эл бўлди огоҳ.

Ки ул каззобу қаблу дун эрмиш,
Иши афсонаю афсун эрмиш.

Тутуб кўлтурдилар шаҳнинг қошиға,
Қўйуб давлат кулоҳини бошиға.

Анинг аҳволидин огоҳ бўлуб,
Хизр келди била ҳамроҳ бўлуб.

Бор эрди шоҳининг неча вазири
Ким, эрдилар жаҳоннинг беназири.

Савол этди олардин шоҳи одил:
— Нега лойиқдурур ушбу пири жоҳил?

Жавобинда бири айди равона:
— Ҳаёти шоҳ қолсун жовидона.

Ижбозат бўлса андин сўйсалар пўст,
Кўриб то ибрат олса душману дўст.

Яна бири айтди: ҳукми шоҳий,
Анингдек бўлса вақти субҳигоҳе.

Халойиқ жам ўлиб урса танура,
Ани ёндирсалар солиб танура.

Яна бири айди: к-эй, шоҳи жаҳондор,
Саҳову марҳаматни айла даркор.

Кимунгким, шамъи бахти тийра бўлур,
Агар ул ою кундуру хийра бўлур.

Кишиким, бўлди меҳнат пойи моли,
Эрур беҳуда барча қийлу қоли.

Агарчи пирнинг кўптур гуноҳи,
Эрур андин зиёда лутфи шоҳий.

Агар ўлтурса қулин, шоҳ билур,
Шикоят йўқ турур не қилса қилур.

Ки, ҳам бу дамда — ўқ, Хизр ўлди ҳозир,
Гаҳи манзуру бўлди гоҳ нозир.

Табассум қилдию айтдики: эй шоҳ,
Ҳақиқат оламинда бўлғил огоҳ.

Вазирким деди: сўйдурғил они,
Эрур қассобзода бегумоне.

Танур уйинга қилган раҳнамой,
Абоғача қилибтур нонвой.

Ушулким, хайр учун айлар далолат,
Анинг бор зоти покинда асолат.

Шаҳаншоҳ хидматинда лойиқ улдур,
Вазири некройи содиқ улдур.

Наботу қанд изда най шакардин
Ки, баҳру кон эмас холий гуҳардин.

Анингким, исму расми бўлди зотий,
Сахою марҳамат келди сифоти.

Нечаким Қосимий бўлғай гунаҳкор,
Ҳимоят бўлса лутфунг не ғами бор.

ТАМОМИ СУХАН

Зиҳий хушдавлат ул подшое,
Анга бўлса вазир некрое.

Шаҳиким, йўқ турур яхши вазири,
Эрур бечоралар оҳи асири.

Мусалламдур анга мулки вилоят,
Раъийят ҳолина қилса ҳимоят.

Табиб улдурки, қилса дарда тадбир,
Мурид улдурки топса суҳбати пир.

Қиличнинг қиймати ортар ўтардин,
Қилур номус ҳосил эр ҳунардин.

Хирадманд одамий ўхшар ҳумоя,
Етар давлатга кимга солса соя.

Урур дам Қосимий фақру фанодин,
Эмас холий даме ёди худодин.

ДАР ХАТМИ КИТОБ

Эранлар ботинининг қувватидин,
Гадойи хаста диллар ҳимматидин.

Ҳумойи ҳимматим урди пару бол
Ки, бўлди ҳосилим бу иззу иқбол.

Муҳаббат куйида қилдим иқомат,
«Ҳақиқатнома»ни этдим тамомат.

Маъоний дуррини оламға ёйдим,
Қўнгулнунг дардидин бир шамма айдим.

Саккиз юз олтмиш учда бўлди тайёр,
Раббу-ул-охир ойинда бу гуфтор.

Айитдим неча байти ғамгусоре,
Ки мендин қолса элга ёдгоре.

Умидим бор турур лутфи худодин,
Тилимни сақлағай саҳву хатодин.

Зиҳий иқболу бахту дину дунё,
Сўзум бўлса қабули аҳли маъно.

Агарчи сўзларим айни хатодур,
Валекин аз сари сидқу сафодур.

Уқурда Қосимийни ёд айланг,
Дуойи хайр ила дилшод айланг.